

DIT IS EUROPA

DIT [★] IS
HENDRIK
VOS
EUROPA

DE GESCHIEDENIS VAN EEN UNIE

	PROLOOG
9	KOEWACHT, MAART 2020
	HOOFDSTUK I
19	DE VERENIGING VAN EUROPA: HET PIONIERSWERK <i>Hoe de Europese grondwet in een gebraden kip terecht kwam</i>
	HOOFDSTUK II
47	DE GEBOORTE VAN DE EUROPESE INTEGRATIE <i>Het mirakel van Robert Schuman</i>
	HOOFDSTUK III
67	EEN LEGER VOOR EUROPA <i>Toen de castratie van de schoonzoon overwogen werd</i>
	HOOFDSTUK IV
87	AMBITIE IN MESSINA <i>Als een Belgisch staatsman 'O Sole Mio' zingt</i>
	HOOFDSTUK V
107	NAAR DE VERDRAGEN VAN ROME <i>De verdragen zijn een stapel blanco vellen</i>
	HOOFDSTUK VI
129	HET EUROPA VAN DE VADERLANDEN <i>Op gebreide pantoffels naar de vergaderingen</i>
	HOOFDSTUK VII
149	DE FRANS-DUITSE VERZOENING <i>Het verschil tussen rozen en jonge meisjes</i>
	HOOFDSTUK VIII
169	DE CRISIS VAN DE LEGE STOEL <i>Een glibberig trottoir in New York en een compromis in Luxemburg</i>

	HOOFDSTUK IX
185	DE EERSTE UITBREIDING VAN DE GEMEENSCHAP <i>Zes plus vier is negen</i>
	HOOFDSTUK X
205	DE CRISSEN VAN DE JAREN ZEVENTIG <i>Er staat een koe in de gang</i>
	HOOFDSTUK XI
227	EUROPA KRABBELT RECHT <i>Last Summit in Paris</i>
	HOOFDSTUK XII
245	DE UITBREIDING NAAR HET ZUIDEN <i>De revolutie die begon met een lied van het Eurovisiesongfestival</i>
	HOOFDSTUK XIII
259	VERDOKEN BARRIÈRES ONDER VUUR <i>Over kir royal en een handelaar in opblaaspoppen</i>
	HOOFDSTUK XIV
271	DE BRITSE CENTENKWESTIE EN DE FRANS-DUITSE HANDDRUK <i>Ze had de mond van Marilyn Monroe</i>
	HOOFDSTUK XV
291	JACQUES DELORS WORDT COMMISSIEVOORZITTER <i>Toppolitici drentelen in pyjama door kloostergangen</i>
	HOOFDSTUK XVI
301	VRIJ REIZEN DOOR EUROPA <i>Een rommelige boot in een gehucht van niks</i>

INHOUD

	HOOFDSTUK XVII
309	DE EUROPESE IDENTITEIT <i>Bruggen over de gracht van Spijkenisse</i>
	HOOFDSTUK XVIII
321	DE DOORBRAAK IN MILAAN <i>Waar Thatcher de opera miste</i>
	HOOFDSTUK XIX
335	DE EERSTE GROTE VERDRAGSWIJZIGING <i>De slak maakt een sprongetje</i>
	HOOFDSTUK XX
347	EEN MEERJARENBEGROTING VOOR EUROPA <i>Dzjengis Khan in Brugge</i>
	HOOFDSTUK XXI
359	DE EENHEIDSMUNT RAAKT OP DE RAILS <i>Wat de euro te maken heeft met de Steenbakkersstraat in Oostende</i>
	HOOFDSTUK XXII
373	DE PANEUROPESE PICKNICK <i>Hansi, Arpi en het hek</i>
	HOOFDSTUK XXIII
381	DE WERELD VERANDERT SPECTACULAIR <i>Wanneer de Duitse kanselier begint te bulderen</i>
	HOOFDSTUK XXIV
403	HET VERDRAG VAN MAASTRICHT: EEN TEMPEL MET DRIE PIJLERS <i>Het bloedbad met de kettingzaag</i>

INHOUD

	HOOFDSTUK XXV
421	VAN MAASTRICHT NAAR AMSTERDAM: TELEURSTELLINGEN EN ONTNUCHTERINGEN <i>De herten en de prikkeldraad</i>
	HOOFDSTUK XXVI
457	EEN GRONDWET VOOR DE UNIE <i>Een pizza quattro stagioni die zwaar op de maag ligt</i>
	HOOFDSTUK XXVII
487	NAAR HET VERDRAG VAN LISSABON <i>Over pralines en plasticine</i>
	HOOFDSTUK XXVIII
511	DE EUROCRISIS <i>De minister op de motor botst met die in de rolstoel</i>
	HOOFDSTUK XXIX
539	EEN WOELIGE WERELD RONDOND EUROPA <i>Teddyberen op een witte kist</i>
	HOOFDSTUK XXX
567	ER STAPT EEN LAND UIT DE UNIE <i>De koningin draagt een opvallend hoedje</i>
	TOT SLOT
597	GENT, HERFST 2021
608	VERANTWOORDING
610	GERAADPLEEGDE WERKEN
616	TIJDLIJN
620	EUROPESE LIDSTATEN
622	REGISTER

KOEWACHT, MAART 2020

*Ik heb het nog nooit gedaan
dus ik denk dat ik het wel kan*
Vrij naar Pippi Langkous

Voor bakker Otto uit Koewacht was het werk niet meer hetzelfde. Hij holde de hele dag heen en weer: van achter zijn toonbank naar het hek aan de grens en terug. Hij nam bestellingen op voor taartjes, broden en huisgemaakte granola. Terwijl de klanten wachtten, liep hij terug naar zijn bakkerij, twintig meter verderop. Enkele minuten later stond hij opnieuw aan de afsluiting met de levering. Voor de ongeduldigen had hij op het hek een belletje bevestigd, gewikkeld in plasticfolie. Aan een touw bengelde een bus handgel.

In Koewacht snijdt de grens het dorp doormidden. Er zijn twee kerken, allebei opgedragen aan de heiligen Philippus en Jacobus. Eentje staat op Belgisch grondgebied, de andere in Nederland. Er is één café, De Grens genaamd, aan de Nederlandse kant. En er is één plek waar brood te koop is, Otto's Ambachtelijke Bakkerij, aan de Belgische zijde.

Al jaren fiets ik vaak door dit gebied waar de wind en het water zich van landsgrenzen nooit wat hebben aangetrokken. In het landschap van kreken, polders en dijken staan her en der nog genummerde palen. De meeste dateren uit 1843, toen België en Nederland hier definitief zijn afgebakend. Vaak werd gekozen voor de scheidingslijn tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden zoals die werd afgesproken met de Vrede van Münster in 1648. Er zijn nog enkele verweerde arduinen pilaren uit die tijd. Aan de Belgische kant staat er een dubbelkoppige adelaar op, met daaronder 'Oostenryk'. Hier begon toen het rijk van de Oostenrijkse keizer. Grenzen verschoven gedurig, eeuwenlang,

in heel Europa. Er werden huwelijken gearrangeerd en erfenissen verdeeld om gebieden onder hetzelfde gezag te krijgen. En natuurlijk werd er ook met de wapens gestreden voor uitbreiding van het territorium. Om elke brok grond is er ooit gevochten. Er is geen grens in Europa of er plakt bloed aan.

Halverwege de twintigste eeuw begonnen de grenzen te vervagen. Op het oude continent zouden goederen voortaan vrij verhandeld worden en mochten mensen zich zonder controles verplaatsen. Stilaan verdwenen de slagbomen. Om van het ene naar het andere land te reizen, moesten er geen formulieren meer worden ingevuld. Douaniers verloren hun baan, invoerbelastingen werden afgeschaft en stempels raakten overbodig. De grenzen binnen Europa zouden voor altijd worden weggegomd. Dat was het plan en zo gebeurde het. We werden het in geen tijd gewoon.

Op 18 maart 2020 ging de grens met Nederland weer dicht op bevel van de Nationale Veiligheidsraad in België. Alleen essentiële verplaatsingen waren nog toegelaten. In Koewacht kwam er een hek dat bewaakt werd. Brood kopen werd niet als hoogstnoodzakelijk beschouwd en dus mocht de Nederlandse helft van bakker Otto's klanten het Belgische grondgebied niet meer betreden. In Overslag en Sas van Gent, in Nieuw-Namen en aan het Verdronken Land van Saeftinghe werden eveneens barrières opgetrokken en containers in het midden van de weg gezet. De grensposten tussen België en Nederland werden weer bemand en de politie patrouilleerde met vliegende brigades van Knokke tot Dilsen-Stokkem. Ook reizen naar andere landen was verboden. Op grote borden stond te lezen dat de grenzen gesloten waren.

Enkele weken eerder had het coronavirus deze contreien bereikt. Het schudde de maatschappij danig dooreen. In België was het zover in maart, op vrijdag de dertiende. Om middernacht moesten de restaurants en de cafés dicht om de besmettingen in

te dijken. De dagen nadien werden de maatregelen aangescherpt. Mensen moesten binnenblijven. Ze naaiden mondkmaskers, bakten cake en taarten, en wasten gedurig hun handen. Bedrijven zetten hun productie stop, winkels bleven gesloten, scholen gingen toe en pleinen waren uitgestorven. Het geluid van het verkeer viel weg en in de steden bleken zowaar vogels te wonen. Ze tsjirpten, floten, kwetterden en zongen. Ze hadden last van virus noch lockdown.

In Gent was de Halfvastenfoor net opgebouwd toen de Nationale Veiligheidsraad besliste dat alle evenementen verboden werden. De foorkramers braken hun attracties opnieuw af en hielden anderhalve meter afstand van elkaar omdat het zo was voorgeschreven. Voor het eerst in 523 jaar zou er in Gent geen kermis zijn. Er verscheen een ministerieel besluit dat bepaalde dat op een begrafenis nog maximaal vijftien mensen aanwezig mochten zijn. Bij een huwelijk maar vijf: een ambtenaar van de burgerlijke stand, twee getuigen en, het stond zo in het Staatsblad, ook de beide trouwers.

Er was geen koers meer en geen voetbalwedstrijd, er werd niet meer getennist of gezwommen. De Ronde van Frankrijk werd uitgesteld, de Olympische Spelen zouden later doorgaan. In België maakte het Nationaal Crisiscentrum iedere dag, zo rond een uur of elf, in de beide landstalen bekend hoeveel mensen er de dag voordien in de ziekenhuizen waren opgenomen, hoeveel bedden er nog vrij waren op de afdeling intensieve zorgen en hoeveel doden er te betreuren waren.

Net als in de meeste andere Europese landen klonk er om acht uur 's avonds een applaus voor zorgverleners, vuilnisophalers, personeel in de supermarkten en mensen die instonden voor de bevoorrading. Wie op een instrument kon spelen, demonstreerde dat vanuit het raam. Hier en daar werd 'Bella Ciao' gezongen.

Het was lente. De zon deed haar best, er viel amper regen en de kerselaars bloeiden uitbundig. Voor de leiders van de Europese

DE VERENIGING VAN EUROPA: HET PIONIERSWERK

*Hoe de Europese grondwet in een
gebraden kip terecht kwam*

I

Het kleppen van de ooievaars is van op de straat te horen. In de rommelige orangerie van Straatsburg, aan het einde van de Allée de la Robertsau, bevindt zich een kleine zoo met een grote schildpad, een paar slangen en wat apen. Er is een bowlingzaal, er zijn paviljoenen uit allerhande historische periodes en er staan enkele pingpongtafels. Sommige ooievaars wandelen op hun stelten door het gras. De andere zitten hoog op een paal.

Na het bezoek aan het Palais de l'Europe aan de overkant picknicken we met een veertigtal studenten in het park. Het Paleis van Europa is statig noch prachtig. Het dateert uit de jaren zeventig van de vorige eeuw en bestaat uit aluminiumplaten, spiegelglas en vuil geworden zandsteen. In het perk voor het bouwwerk is een blauw bord met witte letters neergepoot. 'Raad van Europa' staat erop, in het Engels en in het Frans: 'Council of Europe,' 'Conseil de l'Europe'. Verderop staat een naakte man met gespreide armen in het brons. Naast het standbeeld wapperen een vijftigtal vlaggen. Dit mismoedige gebouw herbergt de hoofdzetel van de Raad van Europa.

In mijn eerste les aan nieuwe studenten is het een vast onderdeel: het verschil uitleggen tussen de Europese Unie, de Raad van Europa, de Europese Raad en de Raad, ook wel Raad van Ministers

of Raad van de Europese Unie genaamd. Wie niet is ingewijd, loopt verloren in de jungle van instellingen en organisaties en zal maanden later verward en teleurgesteld het examenlokaal verlaten. Wie het in de vingers krijgt, blijft zich ergeren aan de labyrintische woordenkeus en wordt af en toe nog altijd op versprekingen betrap.

De Europese Raad en de Raad zijn instellingen van de Europese Unie. De Europese Raad is de club van premiers en presidenten van de 27 lidstaten van de Unie. In de Raad zetelen gewone ministers. Als er wetten gemaakt worden over landbouw, komen de landbouwministers in de Raad bijeen. Als het om milieuwetten gaat, zijn het milieuministers. Bij discussies over buitenlandse politiek vergaderen de ministers van Buitenlandse Zaken in de Raad. De Raad wordt ook de Raad van Ministers genoemd. De vergaderingen vinden plaats in Brussel of Luxemburg.

De Raad van Europa, daarentegen, is helemaal wat anders. Het is een organisatie die ouder is dan de Europese Unie en 47 lidstaten telt, waaronder Andorra, Georgië, Rusland en Turkije. De hoofdzetel van de Raad van Europa ligt in Straatsburg, vlak bij het park met de ooievaars. Om de verwarring nog wat groter te maken, organiseert het Parlement van de Europese Unie, dat ook simpelweg het Europees Parlement wordt genoemd, zijn zittingen in Straatsburg. Tot 1999 gebeurde dat trouwens in het Palais de l'Europe. De grote vergaderzaal van de Raad van Europa werd maandelijks enkele dagen geleend door het Parlement van de Europese Unie.

Intussen heeft het Europees Parlement een eigen gebouw, aan de overkant van het water. De ingang ervan is ontzagwekkend en er staan metershoge klimplanten in de lange, open gangen, waar parlementsleden, hun medewerkers en bezoekers af en aan lopen. De grote zaal is monumentaal. Alles blinkt en glanst en het gonst er van bedrijvigheid. Journalisten brengen rechtstreeks verslag uit van de werkzaamheden en er worden vele

talen door elkaar gesproken. De bodes dragen een chique uitrusting. De toegangscontrole is streng, gesofisticeerd en professioneel georganiseerd.

Vanwege het contrast neem ik mijn studenten na hun bezoek aan het Europees Parlement altijd mee naar het Palais de l'Europe van de Raad van Europa. Er is ook toegangscontrole, maar de apparatuur is verouderd en het uitgebluste personeel mompelt amper verstaanbare zinnen. De metaaldetectoren werken soms wel en dikwijls niet. De computers hebben een scherm dat bestaat uit een grote bak die licht geeft, zoals dat gebruikelijk was bij zulke toestellen in lang vervlogen tijden. Er ligt een vast tapijt en ook de wanden zijn met smoezelige stoffen bekleed, meestal bruin, oranje of dofgroen. In de jaren zeventig was dat in de mode. De stilte wordt alleen doorbroken als een oude dame met een kromme rug en een versleten stofzuiger voorbijsloft. Er zijn zelden andere bezoekers en nooit journalisten. De studenten krijgen uitleg van een ambtenaar in een sjofel pak die een presentatie heeft voorbereid in een computerprogramma, een verre voorloper van PowerPoint. Omdat er door het grote raam zonlicht valt op het projectiescherm en er van het beeld niet veel te zien is, worden donkere gordijnen neergelaten. Het verduisteringsapparaat is vermoedelijk de laatste grote investering geweest van deze organisatie, die met een elementair gebrek aan middelen kampt. De gordijnen gaan omlaag en maken daarbij een hoog piepend lawaai. Halverwege stopt de installatie en er klinkt een krak. De functionaris haalt de schouders op en gaat verder met zijn praatje op dezelfde matte toon.

De verbijsterende tegenstelling tussen beide bezoeken, eerst aan het Europees Parlement en dan bij de Raad van Europa, leert mijn studenten meer over het verschil tussen macht, impact en prestige van beide organisaties dan ik ze ooit kan duidelijk maken op basis van de theorie en de beschrijvingen uit de handboeken.

II

De zieltogende Raad van Europa was met veel ambitie opgericht, snel na de Tweede Wereldoorlog. Velen hoopten dat deze organisatie de kiem zou vormen van de Verenigde Staten van Europa. Ze heeft haar doelstellingen nooit kunnen waarmaken. Het liep al mis in de aanvangsfase. Later, toen er meer landen aansloten, verloor ze nog meer aan kracht. Haar besluiten werden almaar wateriger.

Over een Verenigd Europa werd eeuwen geleden al gedroomd. Keizers, veldheren, pausen, maarschalken, vorsten en dictators hebben dikwijls geprobeerd om het continent onder hun controle te krijgen. Oorlogen, veldslagen, annexaties, huwelijken en veroveringen stonden in dienst van het ideaal. In de twintigste eeuw rijpte het plan om het continent te verenigen op een minder spectaculaire, maar misschien wel meer doeltreffende manier, namelijk door instellingen op te richten.

Graaf Richard Coudenhove-Kalergi was de zoon van een Japanse vrouw uit een familie van antiekhandelaars en een Oostenrijks-Hongaarse diplomaat die naar verluidt zestien talen sprak, waaronder Turks, Arabisch, Hebreeuws en Japans. In de jaren twintig van de vorige eeuw richtte Richard de Paneuropese Unie op, een beweging die pleitte voor de eenmaking van het continent. De Paneuropese Unie kreeg de steun van dichters, filosofen en intellectuelen van allerlei slag, onder wie Albert Einstein, Sigmund Freud en Thomas Mann. De vele gewapende conflicten en de permanente dreiging van oorlog in de negentiende en in de eerste helft van de twintigste eeuw hadden hen aan het denken gezet. Als landen elkaar gedurig bekampten om de macht en strijd leverden om toegang te krijgen tot cruciale grondstoffen, dan moest er maar eens worden nagedacht over een andere organisatie van het politieke bedrijf. Een Verenigd Europa zou de tegenstellingen overstijgen. De ideeën waren prikkelend en fascinerend, maar het bleven theoretische oefeningen zonder veel praktisch belang. De nazi's, die de Europese eenmaking op

hun manier wilden regelen, verboden de Paneuropese Unie, ook al omdat ze Coudenhove-Kalergi en zijn medestanders verdachten van banden met de vrijmetselarij. De graaf ontsnapte net op tijd en bracht de oorlogsjaren in Amerika door.

In Italië droomde minister-president Benito Mussolini in die periode van een herstel van het Romeinse Rijk. Alternatieve politieke ideeën werden door *Il Duce* verboden. Altiero Spinelli was er het slachtoffer van. Spinelli was in 1907 geboren in Rome. Op zijn zeventiende werd hij lid van de communistische partij en in de jaren twintig zat hij in het verzet tegen Mussolini's fascistische bewind. In 1927 liep hij in Milaan tegen de lamp. Hij werd gearresteerd en veroordeeld tot zestien jaar en acht maanden gevangenis. Na tien jaar in de cel werd hij verbannen, eerst naar Ponza, dan naar Ventotene, een eilandje voor de kust van Napels. Vlakbij lag Santo Stefano, het Italiaanse Alcatraz, waar de politieke gevangenen zaten die tot het strengste regime waren veroordeeld. Zij verbleven in cellen zonder daglicht.

Ventotene is een rotsachtige plek in de vorm van een hagedis, smal en minder dan drie kilometer lang. Het water klotst er tegen de rotsen en grote vogels bouwen er hun nesten. Voor Spinelli was het leven er draaglijk. Zijn bewegingsvrijheid was beperkt, maar hij kon praten met andere bannelingen, buitenkomen en in de tuin werken. Hij teelde linzen en tomaten, kweekte konijnen en repareerde horloges.

Samen met Ernesto Rossi, ook een gevangene van linkse signatuur, schreef Spinelli op Ventotene in de vroege jaren veertig een manifest voor een Verenigd Europa. Dat gebeurde clandestien, want het was natuurlijk verboden om aan politiek te doen. Papier was bovendien schaars op het eiland, waardoor het manifest op sigarettenblaadjes werd gekribbeld.

Om toekomstige oorlogen te vermijden, moest Europa één worden, vonden Rossi en Spinelli. In een kapitalistisch systeem zouden landen elkaar onvermijdelijk blijven bekampen, dus moest

op Murano beland, het eiland met de kleurrijke gebouwen en de glasblazerstraditie. Tegen de middag voeren de ministers naar Torcello, een rustiger eiland in het noorden van de lagune. Toen ze er aankwamen, kregen ze honger. Ze liepen een restaurant in, schoven aan tafel en bekeken de kaart. Groot was de verbazing toen ze in de gaten kregen dat enkele tafeltjes verderop Harry Truman incognito met zijn vrouw zat te lunchen. De voormalige Amerikaanse president, in eigen land intussen opgevolgd door Dwight Eisenhower, hoopte op een anonieme vakantie in Noord-Italië. Plots stonden er zes opgewonden toeristen aan zijn tafel, die hem enthousiast begroetten en die allemaal beweerden dat ze minister van Buitenlandse Zaken waren en plannen smeedden om Europa te verenigen. Truman wist niet wat hem overkwam.

Een dag later, tijdens de terugkeer naar Brussel, zat Spaak in het vliegtuig naast Snoy. Ze bespraken het vervolg van de onderhandelingen. Die zouden een nieuwe fase ingaan, en het was tijd om uit de Belliardstraat te vertrekken. Voortaan zouden de gesprekken gevoerd worden in het kasteel van Hertoginnedal. In de koude wintermaanden van 1956-1957 zou de Europese geschiedenis daar in een beslissende plooi vallen.

NAAR DE VERDRAGEN VAN ROME

De verdragen zijn een stapel blanco vellen

I

Ik kwam voor het eerst in kasteel Hertoginnedal op een Open Monumentendag. Het domein ligt in Oudergem, een kilometer of vijf ten oosten van het Brusselse stadscentrum, aan de drukke Vorstlaan. Een lange oprit met bomen en de gerestaureerde stallingen onttrekken het kasteel aan het zicht. Die zondag kon het uitzonderlijk bezocht worden. Op die plek is Belgische politieke geschiedenis geschreven. Al in de jaren zestig van de vorige eeuw trokken politici zich er terug om ingewikkelde compromissen te sluiten en over taalwetten te onderhandelen. In de jaren negentig was dit de omgeving waar voormalig premier Jean-Luc Dehaene dagenlang slopende vergaderingen hield, waar regeringen ontstaan zijn en waar de staat hervormd werd. Dehaene zou er in 2012 ook zijn memoires voorstellen.

Toch is het kasteel geen oord van luxe en comfort, zo zag ik meteen bij mijn eerste bezoek. De ruimtes zijn tochtig en moeilijk te verwarmen. De vloeren en de trappen kraken, de deuren knellen en piepen. In de keuken flikkert de buisverlichting met schokjes en in elke kroonluchter zijn er een paar lampen stuk.

Voor politieke uitputtingsslagen was het kasteel wel uitermate geschikt. Journalisten moesten op afstand blijven, achter het hek, en vingen hooguit van in de verte een glimp op van een wandelende, telefonerende of gesticulerende politicus die even naar buiten was gelopen. Het kasteel zelf kent vele hoekjes en kamers, trappen en gangen. Onderhandelaars kunnen er rond

Pompidou werd als Frans president opgevolgd door Valéry Giscard d'Estaing. In Duitsland werd Helmut Schmidt de nieuwe kanselier. De jaren zeventig waren nu echt begonnen. Het werd een decennium met crisissen op alle fronten.

DE CRISISSEN VAN DE JAREN ZEVENTIG

Er staat een koe in de gang

I

In de jaren zestig van de vorige eeuw had papierfabriek De Naeyer in Willebroek haar honderdjarige bestaan gevierd. De onderneming lag vlak bij de brug van Willebroek, aan de vaart tussen Brussel en de Schelde. Ze draaide op volle toeren, zoals haast elk bedrijf in die tijd. Na de oorlog was er het herstel gekomen. Mensen hadden werk, vrije tijd en geld om uit te geven. Ze lazen boeken, magazines en kranten. Er was veel papier nodig in de golden sixties.

In het begin van de jaren zeventig was mijn vader een jaar of dertig, en op zoek naar een baan. Hij werd aangeworven in de fabriek. Al gauw ging het mis. De crisis sloeg toe en er moest geherstructureerd worden, een ingewikkeld woord waarmee bedoeld werd dat er ontslagen zouden vallen. Ook de papierfabriek kwam in de problemen door de moordende concurrentie. Onder meer Italië exporteerde goedkoop papier en er waren geruchten dat er vanuit het communistische Oostblok veel papier tegen spotprijzen op de Europese markt werd gedumpt. De prijzen daalden en bij De Nayer verloren tientallen mensen hun werk. De verliezen stapelden zich op en na een langgerekte strijd, veel valse verbintenissen en beloftes tegen beter weten in, werd halfweg de jaren tachtig het faillissement aangevraagd. Er volgden nog een doorstart en een korte periode van schijnbaar miraculeus herstel. In 2004 ging de papierfabriek definitief dicht. Ze werd met de grond gelijk gemaakt, letterlijk, en zou na de sloping plaatsmaken voor een verkaveling.

tachtig procent van de economische wetgeving, misschien zelfs ook van de fiscale en sociale. Hij begon nog nadrukkelijker te pleiten voor meer Europese sociale regels. ‘Dat hoort bij de een-gemaakte markt,’ wist hij. Zonder afspraken ligt het speelveld ongelijk, en dreigt een race naar omlaag. Landen zullen hun sociale standaarden verlagen, om toch maar aantrekkelijk te worden. Alleen een sociaal handvest kan die dynamiek stopzetten. Tegelijk zette Delors zijn volgende grote offensief in: het project van de eenheidsmunt.

DE EENHEIDSMUNT RAAKT OP DE RAILS

*Wat de euro te maken heeft met de
Steenbakkersstraat in Oostende*

I

Mijnheer Meulenaer droeg velours broeken en bretellen. Hij had een grote neus, een flinke baard en een kroostrijk gezin. Hij gaf geschiedenis in de middelbare school en presenteerde ieder jaar in parochiezaal Sint-Pieters de quiz van het Davidsfonds. We hadden het in de les al over Ambiorix gehad, over farao's en over middeleeuwse keizers. We belandden in de negentiende eeuw en in het handboek stond een stukje over de treurige situatie van de arbeiders in de fabrieken. Ik stelde vragen, werd almaar meer verontwaardigd en suggereerde strijd en revolutie. Mijnheer Meulenaer keek verschrikt, snoof, slikte, en zei traag: ‘jij bent een communist,’ gevolgd door stilte. Het was vrijdagnamiddag, de les was voorbij en iedereen was blij dat het weekend begon. Ik ging naar de bibliotheek en verdiepte me in leven en werk van Karl Marx, Rosa Luxemburg, Jozef Stalin en Leonid Brezjnev.

Niet veel later meldde ik me aan bij de Socialistische Jonge Wacht, een door Lev Trotski geïnspireerde jongerenorganisatie. Mijn nieuwe kameraden vertelden me dat er een grote omwenteling voor de deur stond. Het kapitalisme zou aan zijn interne tegenstellingen ten onder gaan. Dat was echt niet meer te vermijden. De graaizucht van de heersende klasse liet de arbeiders zodanig berooid achter dat er opstand van zou komen, ook in het Westen. De Russen hadden er, zeker onder Stalin, een potje van gemaakt en de werkwijze van de Belgische CCC, met de

aangekondigde bomaanslagen tegen de banken en het leger, was niet zo geslaagd, maar in de historische logica kon het niet anders dan dat het westerse kapitalisme in elkaar zou zakken. Het zou vast niet lang meer duren.

De jaren tachtig liepen op hun einde en de *new beat* werd geboren. Ik was een jaar of zestien en liep mee in betogingen tegen apartheid, tegen de Amerikaanse president Ronald Reagan en zijn raketten, en uiteraard tegen de Britse premier Margaret Thatcher, de belichaming van een rauw en meedogenloos kapitalisme. Algauw zou blijken dat de geschiedenis een andere wending nam dan mijn kameraden me hadden voorgehouden.

II

Het thatcherisme en de reaganomics van de jaren tachtig stonden voor een groot en wijdverspreid geloof in de vrije markt en de afgeslankte staat. Tegelijk stond Thatcher in Europa geïsoleerd. ‘Nog in geen duizend jaar zal Groot-Brittannië een eenheidsmunt aanvaarden,’ riep ze tijdens een van de vele discussies over de invoering van de euro. De enige die opgetogen reageerde, was Michel Rocard, haar Franse collega en optimist van nature: ‘Het is dus geen principiële zaak meer, maar slechts een kwestie van timing.’

De discussie over monetaire samenwerking was sinds de jaren zeventig niet meer stilgevallen. De Europese munten bewogen als een slang, met in het midden de ECU, een korfmunt die dienstdeed als rekeneenheid. Afwijken kon, 2,25 procent naar boven of naar beneden. Zwakkere munten mochten zes procent schommelen en de Britten deden vooralsnog niet mee. Het systeem was kwetsbaar. Bij wervelingen op de financiële markten, dreigde de slang open te barsten. Om dat te vermijden moesten de nationale banken gericht tussenkomen en dat vroeg veel coördinatie. Zwakkere munten moesten worden opgekocht, om

krapte te creëren, zodat hun waarde zou stijgen. Sterke munten werden dan weer verkocht, om te vermijden dat ze nog schaarser en duurder werden. De nationale banken van respectabele landen moesten dus eigenaardige operaties uitvoeren, zoals Italiaanse lire opkopen en Duitse markten verkopen. Zo kregen ze een bijzondere portefeuille in handen, met veel minderwaardige munten. Soms wilden landen hun munt devalueren. Dat was onder meer met de Belgische frank gebeurd, in 1982. De waarde daalde in één klap met 8,5 procent. Zoiets gaf een schok. Andere landen reageerden boos, want door de muntontwaarding werden Belgische producten ineens een pak goedkoper. Dat kwam de Belgische concurrentiekracht ten goede, maar bracht buitenlandse bedrijven in de problemen.

Die chaos zat Commissievoorzitter Jacques Delors dwars en hij wilde af van schommelende wisselkoersen. In een monetaire unie moesten de nationale munten voor eeuwig aan elkaar worden vastgeklonken. Dan konden landen niet meer uit de slang tuimelen en waren de nationale banken van die rare operaties verlost. Een eengemaakte markt had deze stabiliteit nodig om succesvol te zijn. Er waren ook praktische voordelen. Met wisselen en omrekenen waren altijd kosten en risico's verbonden, die met een eenheidsmunt allemaal zouden wegvallen. Het werd tijd om de stap te zetten van monetaire samenwerking naar een monetaire unie: één munt voor Europa.

Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig werd eindelijk gewerkt aan het opruimen van de grenzen. De Europese Akte had een doorbraak gecreëerd en over de nodige wetten werd gestaag gestemd. De regeringen waren het erover eens dat dit de juiste richting was. Dat gevoel werd nog versterkt door het studiewerk van Paolo Cecchini. Deze Italiaanse econoom had voor de Europese Commissie gewerkt, maar was intussen gepensioneerd. Hij ging aan het rekenen, en schreef het rapport *The*

TIJDLIJN

17 maart 1948

Oprichting van de Westerse Unie

16 april 1948

Oprichting van de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (OEES)

7-10 mei 1948

Congres van Den Haag roept onder impuls van Brits oorlogsleider Winston Churchill op tot de vereniging van Europa

5 mei 1949

Oprichting van de Raad van Europa

9 mei 1950

De Franse minister van Buitenlandse Zaken Robert Schuman doet in Parijs het voorstel om Frankrijk, Duitsland en eventueel nog andere landen te verenigen in een gezamenlijk project rond kolen en staal

18 april 1951

Oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS)

27 mei 1952

Oprichting van de Europese Defensiegemeenschap (EDG)

30 augustus 1954

Het Franse parlement verwerpt de EDG

1-2 juni 1955

De ministers van Buitenlandse Zaken van de EGKS besluiten in Messina om economische integratie na te streven

25 maart 1957

Oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom)

18 juli 1961

Europese leiders besluiten in Bonn onder impuls van de Franse president Charles de Gaulle om een hechtere samenwerking rond buitenlandse politiek te onderzoeken, Christian Fouchet zal voorstellen uitwerken

17 april 1962

De plannen van Fouchet worden definitief verworpen

14 januari 1963

De Franse president Charles de Gaulle kondigt op een persconferentie aan dat het Verenigd Koninkrijk geen lid van de EEG kan worden

22 januari 1963

De Franse president Charles de Gaulle en De Duitse bondskanselier Konrad Adenauer ondertekenen het

Frans-Duitse Vriendschapsverdrag of Élyséeverdrag

30 juni 1965

Begin van de Legestoelcrisis

29 januari 1966

Met het Compromis van Luxemburg eindigt de Legestoelcrisis

1-2 december 1969

Tijdens een top in Den Haag besluiten Europese leiders om de Europese samenwerking te voltooien en te verdiepen en om werk te maken van uitbreiding

27 oktober 1970

Goedkeuring van het Davignon-rapport over Europese politieke samenwerking (EPS), voortaan zal men proberen met één stem te spreken in de wereld

1 januari 1973

Denemarken, Ierland en het Verenigd Koninkrijk treden toe tot de EEG

9-10 december 1974

Tijdens een top in Parijs wordt de Europese Raad opgericht, voortaan zullen staats- en regeringsleiders geregeld bijeenkomen

7-10 juni 1979

Eerste rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement

1 januari 1981

Griekenland wordt lid van de EEG

14 februari 1984

Het Europees Parlement keurt het Spinellirapport goed en

vraagt om de Europese verdragen te wijzigen met het oog op een vlottere besluitvorming

25-26 juni 1984

Tijdens een top in Fontainebleau wordt een akkoord bereikt over de vermindering van de Britse bijdrage aan het Europese budget

14 juni 1985

In Schengen wordt een overeenkomst gesloten met het oog op het afschaffen van de binnengrenscontroles

28-29 juni 1985

Tijdens een top in Milaan beslissen de Europese leiders om de procedure op te starten die moet leiden tot een wijziging van de Europese verdragen

2-3 december 1985

In Luxemburg wordt de Europese Akte onderhandeld, de eerste grote Europese verdragswijziging, die het onder meer mogelijk maakt om na 1992 een echte interne markt te vormen

1 januari 1986

Spanje en Portugal worden lid van de EEG

11-12 februari 1988

Het eerste Europese meerjarenbudget wordt goedgekeurd

9 november 1989

De Berlijnse Muur gaat open, het symbolische einde van de Koude Oorlog

EUROPESE LIDSTATEN

Lidstaat	Lid sinds
BELGIË	1952
DUISSLAND	1952
FRANKRIJK	1952
LUXEMBURG	1952
ITALIË	1952
NEDERLAND	1952
DENEMARKEN	1973
IERLAND	1973
GRIEKENLAND	1981
SPANJE	1986
PORTUGAL	1986
FINLAND	1995
OOSTENRIJK	1995
ZWEDEN	1995
CYPRUS	2004
ESTLAND	2004
HONGARIJE	2004
LETLAND	2004
LITOUWEN	2004
MALTA	2004
POLEN	2004
SLOVENIË	2004
SLOVAKIJE	2004
TSJECHIË	2004
BULGARIJE	2007
ROEMENIË	2007
KROATIË	2013

VOORMALIG LIDSTAAT

Lidstaat	Periode
VERENIGD KONINKRIJK	1973-2020

REGISTER

A

Abe, Shinzo 553
 Abeille, Guy 367, 368
 Acheson, Dean 54-56, 59, 69, 70, 144
 Adenauer, Konrad 40, 53, 54, 57, 59, 61, 63, 64, 71, 80, 81, 83, 85, 86, 98, 111, 119, 126, 135, 138, 141, 143, 149, 150, 155-167, 172, 232
 Adonnino, Pietro 283, 310-316, 318-320
 Ahern, Bertie 497, 500
 Ahtisaari, Martti 455
 Al-Assad, Bashar 543
 Al-Baghdadi, Abu Bakr 553
 Albert, Philippe 437
 Albrecht, Ernst 111
 Amato, Giuliano 479-481
 Andreotti, Giulio 324-326, 331, 332, 334, 389, 396, 397, 402, 412, 467
 Andriessen, Frans 299
 Andropov, Joeri 370
 Armand, Louis 91, 101, 102, 114
 Armstrong, Lance 337
 Armstrong, Neil 169
 Ashton, Catherine 542, 543, 548
 Assange, Julian 536
 Attali, Jacques 388
 Aurelius, Marcus 125
 Aznar, José María 455, 485, 493

B

Baker, James 394, 395, 443
 Balkenende, Jan Peter 436

Ball, Abraham Thomas 401
 Barnier, Michel 583-585, 587, 589, 590, 593, 594
 Barre, Raymond 224
 Barroso, José Manuel 250, 251, 497, 506, 541, 549, 552, 556
 Barrow, Tim 580
 Bator, Soeche 272
 Beaufort, Leo 137
 Bech, Joseph 62, 83, 86, 92-98, 199
 Beck, Hans 207
 Bella, Arpad 374, 377-379
 Bercow, John 590, 591
 Bergoglio, Franciscus 65
 Berlusconi, Silvio 325, 348, 434, 467, 490, 492, 493, 496-500, 526, 527
 Bevin, Ernest 28, 29, 33, 34, 42, 54, 55, 60
 Beyen, Willem 82, 86, 92, 93, 95, 96, 98, 100, 102, 105, 118, 125
 Bidault, Georges 29, 33, 34, 39, 57, 58, 69
 Biden, Joe 594
 Bieber, Justin 540
 Bin Laden, Osama 488
 Blair, Tony 452, 455, 461, 466, 467, 469, 485, 491-493, 497, 502, 508, 511, 512, 570
 Bobet, Louison 83
 Boland, Frederick 130
 Bolt, Usain 528
 Bonaparte, Napoleon 479, 504
 Bouazizi, Mohammed 543

Bowie, David 206, 401, 539, 540
 Brandt, Willy 165, 167, 190, 191, 193, 201-203, 218, 231, 241, 269, 278, 394, 530
 Brel, Jacques 149
 Bretherton, Russel 101
 Breuer, Albert 121-124
 Brezjnev, Leonid 359, 370
 Brittan, Leon 432, 434
 Brown, Gordon 508
 Broz, Josip 443
 Bruneau, Jean-Pierre 477
 Bruni, Carla 505
 Buonarroti, Michelangelo 467
 Bush, George H.W. 251, 336, 345, 394, 399, 491, 493
 Bush, George W. 493, 494

C

Caetano, Marcello 249, 250
 Callaghan, James 212
 Cameron, David 568, 570-575, 578, 579
 Camus, Albert 49
 Capone, Al 27
 Carlos, Felipe 253
 Carlos, Juan 251-253, 258, 350
 Carrington, Peter 445, 447
 Castro, Fidel 288
 Ceaușescu, Nicolae 381-384
 Cecchini, Paolo 361
 Cesari, Giuseppe 125
 Ceulemans, Raymond 353
 Cheysson, Claude 294, 299
 Chirac, Bernadette 441
 Chirac, Jacques 165, 354-356, 441, 442, 452, 454, 455,

466, 469-474, 479, 485, 492, 494-496, 504
 Chomsky, Noam 536
 Christoulas, Dimitris 525
 Chroesjtsjov, Nikita 77, 130, 489
 Churchill, Winston 30, 33, 39-41, 43-45, 74, 149, 192, 215, 268, 310, 569
 Claes, Willy 430, 433, 436
 Clappier, Bernard 55, 56
 Clinton, Bill 450, 584
 Clinton, Hillary 552
 Cockfield, Francis Arthur 300
 Coens, Daniël 357
 Cohn-Bendit, Daniel 25, 186, 468
 Colombo, Emilio 176-178, 278, 280
 Colorni, Eugenio 24
 Coolsaet, Rik 488
 Coudenhove-Kalergi, Richard 22, 23, 40, 376
 Couve de Murville, Maurice 134, 142, 145, 147, 173-176
 Cox, Jo 577, 578
 Craxi, Bettino 324-326, 331, 332, 334, 396, 467
 Cresson, Edith 438
 Cutugno, Toto 347

D

Dankert, Piet 409, 410
 d'Arc, Jeanne 49
 Davignon, Étienne 194, 216-219, 223, 227, 255, 291, 292, 294
 Davignon, Jacques 216
 Davignon, Julien 216
 Da Vinci, Leonardo 467
 Davis, David 584

Gent, België
info@borgerhoff-lamberigts.be
www.borgerhoff-lamberigts.be

AUTEUR

Hendrik Vos

EINDREDACTIE

Anni Van Landeghem

CORRECTIE

Wilbert Surewaard

COVERBEELD

© Wikimedia, Erasmus Quellinus II,
The Rape of Europa

SCHUTBLADEN

© iStock, *The Rape of Europa*

COÖRDINATIE

Sam De Graeve, Nils De Malsche, Joni Verhulst

COVERONTWERP

Bart Luijten

ONTWERP BINNENWERK & ZETWERK

Jeroen Wille

GEDRUKT IN EUROPA

EERSTE DRUK: november 2021

ISBN 9789463936002

NUR 680

D2021/11.089/173

©2021, Borgerhoff & Lamberigts nv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.